

Wspólne doświadczenia konserwatorskie

Bendros restauravimo patirtys

Wspólne doświadczenia konserwatorskie

Bendros restauravimo patirtys

Seria „Studia i Materiały”

KOMITET REDAKCYJNY

Katarzyna Sokołowska (przewodnicząca),
Dorota Janiszewska-Jakubiak (przewodnicząca 2018–2024),
Magdalena Gutowska, Karol Guttmejer, Olga Kucharczyk,
Piotr Ługowski, Michał Michalski, Anna Rudek-Śmiechowska,
Agnieszka Tymińska

WYDAWCA

Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa Kulturowego
za Granicą POLONIKA
ul. Madalińskiego 101, 02-549 Warszawa, www.polonika.pl

Departament Dziedzictwa
Kulturowego Ministerstwa Kultury
Republiki Litewskiej

PARTNERZY

Vilniaus
dailės
akademija

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

REDAKTORZY SERII

Olga Kucharczyk, Anna Rudek-Śmiechowska

REDAKTORZY PROWADZĄCY

Anna Wotlińska, Indre Baliulyte, Akvile Jagminaite-
-Markevičienė, Karolina Kochończyk-Bonińska

RECENZENCI

dr Algė Andriulytė (Akademia Sztuk Pięknych
w Wilnie / Litewskie Narodowe Muzeum Sztuki)
prof. zw. dr hab. Iwona Szmelter (Akademia Sztuk
Pięknych w Warszawie)

REDAKCJA I KOREKTA

Justyna Mrowiec (polska)
Biruta Ołów (litewska)

TŁUMACZENIE

Jolita Karczevska-Rus (Lietuvių)

PROJEKT GRAFICZNY I SKŁAD

Urszula Mierzwa, Anika Krzeczyńska

Na okładce wykorzystano zdjęcie „Uczniowie
przy pracach konserwatorskich bramy Ogrodu
Sapieżyńskiego na Antokolu”, Narodowe
Archiwum Cyfrowe w Warszawie (sygn. 1-U-766)

Na stronie rozdziałowej wykorzystano zdjęcie „Kaplica
św. Kazimierza w katedrze św. Stanisława Biskupa
i św. Władysława przy placu Katedralnym w Wilnie”
(fragment fresku), fot: Edmund i Bolesława
Zdanowscy, Narodowe Archiwum Cyfrowe
(sygn. 1-U-7662-8)

© Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA, 2025

© R. Balandžiūnienė, A. Bielinytė, R. Derkintis, R. Dovydėnas, M. Gąsior, M. Garnavault,
D. Klajumienė, J.A. Mróz, P. Niemcewicz, K. Polak, A. Podgórski, R. Szewczyk, 2024

ISBN 978-83-66172-90-6

Nakład: 120 egz.

Druk:

Papier:

Złożono krojami: Cambay Devanagari FUNGIS, Adobe Clean, Forma DJR Banner, Poppins, Kanit

Seria „Studia i Materiały”

REDAKCINĖ KOMISIJA

Katarzyna Sokołowska (pirmininkas),
Dorota Janiszewska-Jakubiak (pirmininkas 2018–2024 m.),
Magdalena Gutowska, Karol Guttmejer, Olga Kucharczyk,
Piotr Ługowski, Michał Michalski, Anna Rudek-Śmiechowska,
Agnieszka Tymińska

LEIDĖJAS

Nacionalinis lenkų kultūros paveldo užsienyje institutas
POLONIKA
gatv. Madalińskiego 101, 02-549 Varšuva, www.polonika.pl

Kultūros paveldo
departamentas prie
Kultūros ministerijos

PARTNERIAI

Vilniaus
dailės
akademija

INSTYTUT
POLSKI
WILNO

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

© Nacionalinis lenkų kultūros paveldo užsienyje institutas POLONIKA, 2025

© R. Balandžiūnienė, A. Bielinytė, R. Derkintis, R. Dovydėnas, M. Gąsior, M. Garnavault,
D. Klajumienė, J.A. Mróz, P. Niemcewicz, K. Polak, A. Podgórski, R. Szewczyk, 2024

ISBN 978-83-66172-90-6

Tiražas: 120 egz.

Spaustuvė:

Popierius:

Sudarytas iš šriftų: Cambay Devanagari FUNGIS, Adobe Clean, Forma DJR Banner, Poppins, Kanit

SERIJOS REDAKTORIAI

Olga Kucharczyk, Anna Rudek-Śmiechowska

VYKDOMIEJI REDAKTORIAI

Anna Wotlińska, Indre Baliulyte, Akvile Jagminaite-
-Markevičienė, Karolina Kočańczyk-Bonińska

RECENZENTAI

dr Algė Andriulytė (Vilniaus dailės akademija /
Lietuvos nacionalinis dailės muziejus)
prof. zw. dr hab. Iwona Szmelter (Varšuvos dailės
akademija)

REDAKTORĖS IR KOREKTORĖS

Justyna Mrowiec (Lenkų)
Biruta Ołów (Lietuvių)

VERTĖJA

Jolita Karczewska-Rus (Lietuvių)

KNYGOS GRAFINIS DIZAINAS IR MAKETAVIMAS
Urszula Mierzwa, Anika Krzeczyńska

Viršelyje panaudota nuotrauka „Studentai atlieka
Sapiegų parko vartų Antakalnyje konservavimo darbus“
iš Nacionalinio skaitmeninio archyvo Varšuvoje rinkinių,
sign. 1-U-7766

Skyriaus puslapyje panaudota nuotrauka „Šv. Kazimiero
koplyčios freskos fragmentas. Šv. vyskupo Stanislovo
ir šv. Vladislavo katedra Vilniaus Katedros aikštėje“,
autoriai Edmund ir Bolesława Zdanowscy,
sign. 1-U-7662-8

Spis treści

Od Wydawcy	6
------------	---

CERAMIKA	9
----------	---

Terakota jako rodzaj ceramiki. Renowacja ceramiki architektonicznej	11
---	----

| Aelita Bielinytė

Dziedzictwo zduństwa i ceramiki kaflowej XIX i pierwszej połowy XX wieku na Litwie	31
--	----

| Dalia Klajumienė

Badania i konserwacja ceramicznych rzeźb św. Augustyna i św. Stanisława Kazimierczyka z elewacji kościoła pw. Świętych Piotra i Pawła na Antokolu w Wilnie	49
--	----

| Maria Gąsior

Zastosowanie ceramiki jako tworzywa do rekonstrukcji znacznych ubytków i wykonywania kopii elementów architektonicznych na przykładzie współczesnych projektów konserwatorskich z terenu Mazowsza	69
---	----

| Monika Garnavalt

Problematyka technologiczna i konserwatorska rzeźby i detalu architektonicznego z ceramiki czerwonej	85
---	-----------

| Katarzyna Polak, Piotr Niemcewicz

Przypadki rekonstrukcji ceramicznych elementów dekoracyjnych elewacji i rzeźby w Kownie w latach 2016–2019	129
---	------------

| Ramunė Balandžiūnienė

Drukowanie ceramiczne 3D, czyli kolejny sposób na rekonstrukcję ceramiki	145
---	------------

| Rokas Dovydenas

METAL I STOPY ŻELAZA	159
-----------------------------	------------

Konserwacja żeliwa (<i>in situ</i>) okiem praktyka	161
---	------------

| Robert Szewczyk

Problemy konserwacji metalowych nagrobków na wileńskim cmentarzu Na Rossie	177
---	------------

| Rimvydas Derkintis

Profilaktyka oraz konserwacja elementów i obiektów metalowych ze szczególnym uwzględnieniem stopów żelaza z węglem	193
---	------------

| Andrzej Podgórski

Techniczne dziedzictwo warszawskiej Fabryki Norblina	219
---	------------

| Janusz A. Mróz

Turinys

Leidėjo žodis	6
KERAMIKA	9
Terakota. Architektūrinės keramikos sritis – – koklinės krosnys ir židiniai, terakotos koklių restauravimas ir atkūrimas	11
Aelita Bielinytė	
XIX a.–XX a. pirmosios pusės koklinių krosnių paveldas Lietuvoje	31
Dalia Klajumienė	
Vilniuje, Antakalnyje, esančios Šv. apaštalo Petro ir Povilo bažnyčios fasado šv. Augustino ir šv. Stanislovo Kazimieraičio keraminių skulptūrų tyrimai ir konservavimas	47
Maria Gąsior	
Keramikos, kaip medžiagos dideliems trūkstamiems fragmentams atkurti ir architektūros elementų kopijoms atlikti, panaudojimas remiantis šiuolaikinių konservavimo projektų Mazovijoje pavyzdžiu	65
Monika Garnavalt	

Raudonosios keramikos skulptūrų ir architektūrinių detalių technologiniai ir konservavimo klausimai	79
---	----

| Katarzyna Polak, Piotr Niemcewicz

Keraminių fasado dekorų elementų ir skulptūros atkūrimo atvejai Kaune 2016–2019 m.	121
--	-----

| Ramunė Balandžiūnienė

3D keramikos spausdinimas – kitas keramikos rekonstravimo būdas	135
---	-----

| Rokas Dovydėnas

METALAS IR GELEŽIES LYDINIAI	149
------------------------------	-----

Ketaus priežiūra (<i>in situ</i>) žvelgiant praktiko akimis	151
---	-----

| Robert Szewczyk

Vilniaus Rasų kapinių metalinių antkapių išsaugojimo problemos	165
--	-----

| Rimvydas Derkintis

Metalinių elementų ir objektų profilaktika ir priežiūra, ypatingą dėmesį skiriant geležies ir anglies lydiniams	181
---	-----

| Andrzej Podgórski

Varšuvos Norblino fabriko technikos paveldas	205
--	-----

| Janusz A. Mróz

Od Wydawcy

Czym jest historia? Na to pytanie Victor Hugo odpowiedział, że jest echem przeszłości odbitym przez przyszłość. Odblaskiem przyszłości rzuconym w przeszłość. Trudno nie zgodzić się z tym trafnym opisem i równie trudno zanegować którąś z jego części. W maju 2023 roku organizatorzy, badacze oraz praktycy zaproszeni do wileńskiej Akademii Sztuk Pięknych na roboczą konferencję pn. „Wspólne doświadczenia konserwatorskie” spojrzeli z uwagą w często bardzo odległą przeszłość, aby lepiej zrozumieć współczesność oraz budować współpracę kulturową między Polską a Litwą.

Majowe spotkanie zgromadziło specjalistów konserwacji z obu krajów, którzy pracują na rzecz zachowania dziedzictwa materialnego, także tego o znaczeniu europejskim. Zaproszenie przyjęli m.in. eksperci od renowacji oraz konserwacji ceramiki, metalu i kamienia, wykorzystujący swoją wiedzę i doświadczenie w codziennej praktyce, ale także zajmujący się badaniami i dydaktyką akademicką.

Tom pokonferencyjny, który oddajemy w ręce Czytelników, zawiera uzupełnione przez autorów teksty referatów wygłoszonych na wileńskim spotkaniu. Publikacja z racji poruszanej tematyki ma charakter interdyscyplinarny, ale wspólnym mianownikiem wszystkich jej części pozostaje tematyka

konserwatorska. Odbiorcy znajdą w niej rozważania na temat renowacji i konserwacji pieców kaflowych, grobów oraz rzeźb ceramicznych. Zdobędą ponadto wiedzę na temat innowacji technologicznych, jakimi są drukarki 3D użyte do rekonstrukcji przedmiotów ceramicznych, a także opis procesu konserwacji dziedzictwa przemysłowego, którego przykładem jest warszawska Fabryka Norblina. Jak podkreślono w jednej z recenzji: „artykuły wzajem się uzupełniają, będąc opisami dbałości o zabytki wykonane w materiałach i technikach, którym niepoświęcane są duże objętościowo publikacje”.

Autorzy opisują wykonane przez siebie projekty w sposób kompleksowy. Skupiają uwagę czytelnika na ich historii, ale także metodach pracy z nimi, użytych materiałach, preparatach chemicznych, problemach oraz wyborach, przed jakimi stają w zetknięciu z materią zabytkową.

Teksty polskich i litewskich ekspertów ilustrowane są współczesnymi i historycznymi zdjęciami, które z pewnością pomogą lepiej zrozumieć pracę konserwatorów dziedzictwa kulturowego.

Konferencyjne spotkanie z historią, którego efektem jest niniejsza książka, było jednocześnie spotkaniem z teraźniejszością oraz przyszłością projektów konserwatorskich i badawczych. Głęboko wierzymy, że 16 i 17 maja 2023 roku stworzyliśmy także przestrzeń koniecznej na tej płaszczyźnie współpracy międzynarodowej.

Za tę ostatnią dziękujemy Departamentowi Dziedzictwa Kulturowego przy Ministerstwie Kultury Republiki Litewskiej, Akademii Sztuk Pięknych w Wilnie, środowisku konserwatorskiemu Polski i Litwy oraz wszystkim zaangażowanym w powstanie tej publikacji, w tym autorom artykułów, recenzentom naukowym, redaktorom oraz tłumaczom. Serdecznie zapraszamy Państwa do lektury.

Leidėjo žodis

Kas yra istorija? Į šį klausimą Viktoras Hugo atsakė, kad tai *praeities atgarsis ateityje. Ateities atspindys praeityje*. Sunku nesutikti su šiuo tikslu apibūdinimu ir lygiai sudėtinga paneigti bet kurią jo dalį. Vilniaus dailės akademijoje 2023 metų gegužės mėnesį vykusios darbo konferencijos „Bendros restauravimo patirtys“ rengėjai, pakviesti tyrėjai ir praktikai dėmesingai pažvelgė į dažnai labai tolimą praeitį, kad geriau suprastų dabartį ir stiprintų Lenkijos ir Lietuvos kultūrinį bendradarbiavimą.

Gegužės mėnesį vykęs susitikimas subūrė abiejų šalių restauravimo specialistus, kurie siekia išsaugoti taip pat europinės svarbos materialųjį paveldą. Kvietimą priėmė, tarp kitko, savo žinias ir patirtį kasdienėje praktikoje naudojančios bei akademiniiais tyrimais ir mokymu užsiimančios keramikos, metalo ir akmens restauravimo ir konservavimo ekspertai.

Pokonferenciniame leidinyje, kurį atiduodame į Skaitytojų rankas, yra autorių papildyti Vilniaus konferencijoje skaityti pranešimai. Dėl nagrinėjamų temų leidinys esąs tarpdisciplininio pobūdžio, tačiau bendras visų jo dalių vardiklis – restauravimas. Skaitytojai čia ras pasvarstymų apie koklinių krosnių, kapų ir keraminių skulptūrų restauravimą ir konservavimą. Jie taip pat sužinos apie technologines naujoves, pavyzdžiui, 3D spausdintuvus, naudojamus keramikos

objektams rekonstruoti, susipažins su postindustrinio paveldo, kurio pavyzdys – Norblino fabrikas Varšuvoje, išsaugojimo procesu. Kaip pabrėžiama vienoje iš recenzijų, „straipsniai papildė vienas kitą, čia aptariama priežiūra paminklų, pagamintų naudojant medžiagas ir metodus, kuriems neskiriami didelės apimties leidiniai“.

Autoriai išsamiai aprašo savo įgyvendintus projektus. Jie sutelkia skaitytojų dėmesį į projektų istoriją, taip pat darbo metodus, panaudotas medžiagas, cheminius preparatus, problemas ir pasirinkimus, su kuriais susiduriama dirbant su istorine medžiaga.

Lenkijos ir Lietuvos ekspertų tekstai iliustruoti šiuolaikinėmis ir istorinėmis nuotraukomis, kurios tikrai padės geriau suprasti kultūros paveldo restauravimo darbą.

Konferencinis susitikimas su istorija, kurio rezultatas yra ši knyga, tuo pačiu buvo ir susitikimas su restauravimo bei tyrimo projektų dabartimi ir ateitimi. Esame tvirtai įsitikinę, kad 2023 metų gegužės 16–17 dienomis sukūrėme taip pat erdvę šioje plotmėje būtinam tarptautiniam bendradarbiavimui.

Už tai dėkojame Kultūros paveldo departamentui prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos, Vilniaus dailės akademijai, Lenkijos ir Lietuvos restauratorių bendruomenėms ir visiems, prisidėjusiems prie leidinio atsiradimo, tarp jų straipsnių autoriams, moksliniams recenzentams, redaktoriams ir vertėjams. Maloniai kviečiame skaityti šią knygą.

